

SPRAWOZDANIE Z KATOWICKIEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ
W 149. ROCZNICĘ UZYSKANIA PRAW MIEJSKICH
„KATOWICE W II RZECZYPOSPOLITEJ” –
KATOWICE, 9–10 IX 2014

Już po raz czternasty reprezentanci różnych dziedzin wiedzy dyskutowali o problemach związanych z dziejami Katowic. Katowickie konferencje, organizowane przez Urząd Miasta Katowice, Muzeum Historii Katowic, PAN Oddział w Katowicach i PTH Oddział w Katowicach, na trwałe wpisały się w działania zmierzające do poszerzenia wiedzy o przeszłości stolicy Górnego Śląska. Mają one interdyscyplinarną formułę i podejmują tematykę związaną z przemianami społecznymi i gospodarczymi, a także z działaniami człowieka, które należą do sfery nauki, kultury i sztuki. Od początku przewodniczącym Rady Naukowej jest Antoni Barciak. Tegoroczna konferencja poświęcona została stosunkowo niedłgiemu okresowi w historii Katowic, zamkniętemu między dwiema wojnami.

Obrady tradycyjnie już poprzedziła dyskusja panelowa zainicjowana wystąpieniem Ewy Chojeckiej („Dziedzictwo postindustrialne: dwudziestolecie Katowic z dzisiejszej perspektywy zobaczone inaczej”). Prelegentka zachęcała zebranych w Muzeum Historii Katowic do nowego spojrzenia na miasto i na to, co się w nim działo w dobie twórczego oraz pełnego sprzeczności i niepokoju międzywojnia. W ten sposób zapoczątkowana została dyskusja z udziałem naukowców Ewy Chojeckiej, Andrzeja Chwalby, Tomasza Fałęckiego, Włodzimierza Mędrzeckiego, Tomasza Schramma, przewodniczącego Rady Miasta Katowice Jerzego Forajtera, wiceprezydent Katowic Krystyny Siejnej i księdza arcybiskupa Damiana Zimonia. Podjęli oni problem postrzegania stolicy Górnego Śląska w okresie II Rzeczypospolitej z perspektywy teraźniejszości.

W ciągu dwóch dni konferencji przedstawiono 33 referaty podzielone na siedem grup tematycznych. Pierwsza, zatytułowana „Górny Śląsk w okresie międzywojennym”, zawierała wystąpienia dotyczące zagadnień narodowościowych i politycznych na Górnym Śląsku. Grzegorz Strauchold („Wpływ rywalizacji etnicznej na międzywojennym – polskim i niemieckim – Górnym Śląsku na spójność miejscowych społeczności”)

ukazał Śląsk jako mozaikę narodowościową złożoną z Niemców, Ślązaków, Polaków i Żydów. Dwa kolejne referaty, Tomasza Fałęckiego („Obóz sanacyjny a chrześcijańska demokracja w województwie śląskim – charakterystyka konfliktu”) i Wandy Musialik („Śląskie losy Michała Grażyńskiego”) poświęcone zostały konfliktowi, który podzielił ówczesną scenę polityczną, oraz postaciom politycznych oponentów, Wojciecha Korfantego i Michała Grażyńskiego. Z kolei Zygmunt Woźniczka („Dokonania i osiągnięcia władz województwa śląskiego skazane na niepamięć w PRL”) przedstawił sposoby zacierania pamięci o tamtych czasach i ludziach po 1945 r.

Następna grupa referatów zebrana została pod wspólnym tytułem „Katowice w dobie autonomii”. Jan F. Lewandowski („Jak Katowice zostały stolicą województwa śląskiego w 1922 r.”) omówił czynniki, które zadecydowały, że szybko rozwijające się miasto stało się centrum dyspozycyjnym Górnego Śląska, a w konsekwencji tego stolicą województwa. Z kolei Włodzimierz Mędrzecki („Katowice jako stolica autonomicznego województwa”) przedstawił wpływ utworzenia województwa śląskiego ze stolicą w Katowicach na proces formowania się nowego społeczeństwa wielkomiejskiego i znaczącego środowiska kulturalnego oraz ośrodka inteligencji polskiej. Powstanie diecezji katowickiej i rola pierwszych jej duszpasterzy były tematem wystąpienia Wojciecha Schäffera („Katowice jako siedziba górnośląskiego biskupstwa”). Na związki między Katowicami i Krakowem wskazał Andrzej Chwalba („Katowice i Kraków żywoty równoległe”), który zauważył, że oba miasta znacznie się różniły między sobą, zarówno pod względem społecznym, jak i mentalnym.

Kilka wystąpień poświęconych zostało problematyce politycznej i gospodarczej. Józef Ciągwa („Kontrowersje wokół tangenty w latach 1922–1939”) pokazał, jak koncepcja ówczesnego ministra skarbu Romana Rymarskiego stała się podstawą samodzielności sejmu śląskiego, a tym samym autonomii Śląska. Maciej Fic („W stronę separatyzmu w II RP. Aktywność Jana Kustosa i Związku Obrony Górnoszlązaków na terenie Katowic”) przedstawił złożone problemy separatyzmu i wyodrębnienia się w latach 20. etnicznej grupy Górnoszlązaków. Dzieje policji politycznej, która miała charakter urzędu śledczego zajmującego się zarówno przestępstwami pospolitymi, jak i politycznymi, omówiła Joanna Januszewska-Jurkiewicz („Na straży bezpieczeństwa państwa. Urząd śledczy w Katowicach w świetle materiałów z procesu przeciwko naczelnikowi Marianowi Chomrańskiemu”). Tę grupę tematyczną zakończyła prezentacja Jacka Kurka i Anny Piontek („Największym doktrynerem jest ten, kto zapoznaje rzeczywistość życia«.

Spoleczno-gospodarcza polityka władz Katowic w dobie Wielkiego Kryzysu: 1929–1935”) przedstawiająca na podstawie dokumentów magistratu politykę społeczną i gospodarczą władz w latach kryzysu.

„Katowice jako ośrodek kultury”, „Katowickie środowisko naukowe, artystyczne i pedagogiczne”, „Katowickie osobowości” i „Katowicka architektura okresu międzywojennego” to kolejne tematy, które stały się przedmiotem rozważań badaczy. Życie elit i związane z nim powstanie i rozwój instytucji kultury, towarzystw oraz klubów ukazała Jadwiga Lipońska-Sajdak („Życie towarzyskie katowickich elit w międzywojniu”), a Tomasz Sporyń („Kabaret w Katowicach w okresie dwudziestolecia międzywojennego”) przedstawił działalność kabaretów i teatrów estradowych w Katowicach. Krystyna Heska-Kwaśniewicz („Uroczystość w literaturze«. 20-lecie literackie w Katowicach”), odwołując się do *Wyřąbanego chodnika* Gustawa Morcinka, pokazała pisarza jako ambasadora Śląska i jego spraw na arenie ogólnopolskiej.

Kolejni referenci zajęli się rolą prasy w życiu kulturalnym ówczesnych Katowic. Anna Mielczarek i Paweł Sarna („Prasa i radio w Katowicach w okresie międzywojennym”) podkreślili rolę prasy w walce o polskość Górnego Śląska, a także regionalny charakter i równocześnie szeroki odbiór Rozgłośni Śląskiej Polskiego Radia. Dwa wystąpienia poświęcone zostały prasie katolickiej. Program „Gościa Niedzielnego”, jego misję i cele przedstawiła Aleksandra Pethe („Początki »Gościa Niedzielnego« w Katowicach: 1923–1939. Przyczynek do dziejów prasy katolickiej na Śląsku”), a Andrzej Szczepaniak („Gość Niedzielny» wobec społeczno-politycznych wyzwań epoki w latach 1925–1939”) omówił próby ustosunkowania się czasopisma do problemów politycznych i społecznych omawianego okresu, w tym do kwestii narodowościowej. Prasie kobiecej poświęcone zostało wystąpienie Aleksandry Skrzypietz („Głos Polek» – zabiegi o uświadamianie i aktywizację Polek na Górnym Śląsku”), a Agata Bryłka („Reklama w międzywojennej prasie katowickiej jako źródło historyczne”) na przykładzie wybranych tytułów czasopism przedstawiła reklamę jako źródło wiedzy o czasach i żyjących w nich ludziach.

Kilka następných referatów dotyczyło instytucji i osobowości stanowiących muzyczne wizytówki Katowic. I tak Joanna Lusek („Wojskowa Szkoła Muzyczna w Katowicach: 1929–1939”) zaprezentowała historię działającej przy Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Katowicach szkoły kształcącej muzyków wojskowych. Następnie Julian Gembański („Organy i organiści katowiccy w dwudziestoleciu międzywojennym”) przedstawił rozwijające się na Górnym Śląsku firmy organowe dostarczające instrumenty do katowickich kościołów oraz sylwetki

wybitnych organistów. Postaci wybitnego pedagoga Tadeusza Prejznera poświęcone zostało wystąpienie Hanny Bias („Spuścizna Tadeusza Prejznera, pedagoga w Konserwatorium Muzycznym w Katowicach, w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego. Nowe źródła do dziejów kultury muzycznej Katowic okresu międzywojennego”). Z kolei osobowość i twórczość Witolda Friemanna stała się tematem dwóch referatów. Jolanta Szulakowska-Kulawik („Dorobek instrumentalny Witolda Friemanna w aspekcie psychologii twórczości”) ukazała osiągnięcia kompozytora i jego wpływ na kształt katowickiej uczelni, a Elżbieta Grodzka-Łopuszańska („Twórczość pieśniarska Witolda Friemanna”) skupiła się na późniejszym okresie twórczości artysty, związanym z komponowaniem pieśni.

Nie tylko środowiska artystyczne były przedmiotem zainteresowań mówców. Alojzy Czech („Wyższe Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych w Katowicach: 1937–1939”) przedstawił powstanie i pierwsze lata działalności drugiej po Konserwatorium wyższej uczelni, jaka powstała w Katowicach w dwudziestolecie międzywojennym. Na budowanym na Śląsku od podstaw środowisku sędziowskim skupił uwagę Lech Krzyżanowski („Katowickie środowisko sędziowskie na tle innych środowisk sędziowskich w II Rzeczypospolitej”). Zaslugi dla Katowic Paula Sallmanna, architekta zieleni, twórcy kompleksowego zagospodarowania terenu miasta, ukazał Przemysław Piwowarczyk („Dyrektor ogrodów miejskich Paul Sallmann i ogrodnictwo miejskie w międzywojennych Katowicach”).

Wreszcie ostatnia grupa referatów skupiała się wokół zagadnień architektury i sztuki. Projekty urbanistyczno-architektoniczne zmierzające do realizacji planu stworzenia wielkich Katowic zaprezentował Ryszard Nakonieczny („Kształt urbanistyczny Katowic w dobie II Rzeczypospolitej”), a Irma Kozina („Różnorodność tendencji architektonicznych w katowickim modernizmie”) omówiła dylematy historyków sztuki związane z różnorodnością form kształtujących zabudowę miejską Katowic. Z kolei Aneta Borowik („Rola radcy budowlanego Lucjana Sikorskiego w rozwoju urbanistyki i architektury Katowic w okresie II Rzeczypospolitej”) przedstawiła sylwetkę architekta będącego założycielem Biura Regulacji i Rozbudowy Miasta. Powstałe w polskich pracowniach katowickie witraże w stylu secesji i art déco zaprezentowała Irena Kontny („Nieznane i niedoceniane. Witraże świeckie w Katowicach w okresie międzywojennym”).

Wygłoszone podczas dwudniowej konferencji referaty są dowodem bogactwa i różnorodności podjętej tematyki, co podkreślił w podsumowaniu Antoni Barciak. Istotne znaczenie miały dyskusje pozwalające

na uzupełnienia i rozwinięcie podejmowanych problemów badawczych. Ożywione polemiki pokazały, że wiele tematów mogło być, ze względu na ich złożoność i ograniczone ramy czasowe, zaledwie zasygnalizowanych i wymaga osobnego opracowania. Trwałym efektem katowickich obrad będzie, jak co roku, publikacja książkowa materiałów pokonferencyjnych.

Beata Nycz